

حلول ماه مبارک رمضان

ماه عبادت و بندگی

مبارک باد.

رمضان مبارک

آثار و پیامدهای لقمه حرام

حجت الاسلام والمسلمین علی اکبر صمدی یزدی

تهیه و تنظیم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم

اشاره

حرام خواری و لقمه حرام، دارای آثار و پیامدهای زیانبار فردی، اجتماعی، مادی و معنوی است که شناخت آنها برای هرکس که خواستار کمال و سعادت خویش و جامعه است، ضرورت دارد. بدون تردید، کسی که به پیامدهای حرام خواری، شناخت پیدا کند، به شدت از آن دوری می‌گزیند. بر همین اساس، امام صادق می‌فرماید: «دوری جستن از یک لقمه حرام، از دو هزار رکعت نماز مستحب، در نزد خداوند زیباتر است.»^۱

در این مقاله برآنیم طی چند محور، دیدگاه اسلام را درباره نتایج کسب‌وکار و خوردن لقمه حرام بررسی کنیم و به واکاوی آسیب‌های مادی و معنوی این موضوع بپردازیم.

اسلام و اهمیت کار و تلاش

در مکتب اسلام، کار به عنوان امری مقدس و باارزش

۱. ابن‌فهد حلی، عده الداعی، ص ۱۴۰.

شناخته شده است؛ زیرا کار، موجب نشاط، رشد، بالندگی و آسایش زندگی فردی و اجتماعی می‌شود. در سایه کار و تلاش است که جامعه توسعه و ترقی پیدا می‌کند و اصولاً مظاهر تمدن بشری، نظیر: ساختمان‌های بلندمرتبه و زیبا، سدهای عظیم، هواپیماهای غول‌پیکر، محصولات باکیفیت کشاورزی، پیشرفت صنعت و اقتصاد، همگی حاصل کار و تلاش انسان‌هاست.

بر این اساس، اسلام به کار و تلاش رنگ عبادی داده و پیروان خود را به آن ترغیب نموده و با بیکاری، تنبلی و تن‌پروری به شدت مخالفت کرده، و افراد را از آن برحذر داشته است. رسول خدا فرمود: «مَنْ أَكَلَ مِنْ كَدِّ يَدِهِ كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي عِدَادِ الْأَنْبِيَاءِ وَيَأْخُذُ ثَوَابَ الْأَنْبِيَاءِ»^۲ کسی که از دسترنج خود بخورد، روز قیامت در شمار انبیا خواهد بود و پاداش ایشان بهره او خواهد شد. امام باقر نیز فرموده: «من از کسی که کار و تلاش را رها کرده، سر به سوی آسمان بلند می‌کند و درخواست روزی

۲. شعیری، جامع الأخبار، ص ۱۳۹.

می‌کند، بیزارم.»^۳

- مکتب اسلام به کار و تلاش اهمیت وافری داده تا افراد از تبلی و تن‌پروری مصون بمانند و اشخاص سربار مردم و جامعه نباشند؛ از سوی دیگر اقتصاد جامعه توسعه و رونق پیدا کند و از همه مهم‌تر، افراد از دسترنج حلال خود استفاده نموده، به حرام‌خواری روی نیاورند.

دلیل مخالفت اسلام با تکدی‌گری و گدایی، این است که افراد به کار و تلاش پردازند و اینکه قرض الحسنه از کمک بلاعوض ثواب بیشتری دارد، از این روست که کمک بلاعوض، انسان را دچار تبلی می‌کند؛ ولی قرض الحسنه سبب می‌شود آدمی به کار و تلاش بیشتر روی آورد و به اصطلاح، نان از عمل خویش خورد.

کسب و کار حلال

بسیار روشن است که از منظر اسلام هر کسب و کاری مطلوب نیست؛ بلکه آنچه مورد نظر اسلام است، کسب حلال می‌باشد که در روایات با تعبیرات گوناگون مورد

۳. شیخ حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۲۸.

سفارش قرار گرفته است؛ تعبیراتی از قبیل: فریضه،^۴
برترین عبادت،^۵ جهاد،^۶ عامل نورانیت دل^۷ و مایه
تقویت دین داری.^۸

لقمه حرام

آنچه ذکر شد، نمونه‌ای از روایات فراوانی است که در
مورد کسب حلال و آثار آن از معصومین علیهم‌السلام به ما
رسیده است؛ در مقابل، کسب و لقمه حرام نیز به شدت
مورد نکوهش و مذمت قرار گرفته و آثار و پیامدهای
زیان‌بار مادی و معنوی برای آن بیان شده است. در اینجا
به معرفی برخی از این پیامدها و آسیب‌ها می‌پردازیم.

۴. پیامبر اکرم ۹: «طَلَبُ الْحَلَالِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ.» (شعیری، جامع
الأخبار، ص ۱۳۹)

۵. پیامبر اکرم ۹: «العبادة سبعون جزءاً أفضلها طلب الحلال.» (شیخ کلینی،
الکافی، ج ۵، ص ۷۸)

۶. امام علی ۷: «الشاخصُ في طلب الرزق الحلال كالمجاهد في سبيل الله.»
(نعمان مغربی، دعائم الاسلام، ج ۲، ص ۱۵)

۷. پیامبر اکرم ۹: «من أكل الحلال أربعين يوماً تورّ الله قلبه.» (علامه مجلسی، بحار
الأنوار، ج ۱۰۰، ص ۱۶)

۸. امام صادق ۷: «لاتدع طلب الرزق من حله فانه عون لك على دينك.» (شیخ
مفید، امالی، ص ۱۷۳)

الف. پیامدهای مادی

۱. فقر

رسول خدا فرمود: «مَنْ كَسَبَ مَالًا مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ أَفْقَرَهُ اللَّهُ»^۹ کسی که مالی را از غیر حلال به دست آورد، خداوند او را فقیر می‌سازد.»

خداوند برای هرکسی روزی حلال مقدر نموده و فرموده افرادی که به سراغ حرام می‌روند، روزی حلال را از آنها دریغ می‌نماید و آنها را به حال خویش وا می‌گذارد و در نتیجه، چنین کسانی به فقر و ناداری مبتلا می‌شوند.

۲. بی‌برکتی

از جمله آثار مادی کسب حرام، بی‌برکتی است؛ یعنی مال حرام ممکن است انباشته شود، اما هرگز دارای خیر و برکت نخواهد بود. امام کاظم به داود صرمی فرمود: «يَا دَاوُدُ إِنَّ الْحَرَامَ لَا يَنْمِي وَإِنْ نَمَى لَا يُبَارِكُ لَهُ فِيهِ وَمَا أَنْفَقَهُ لَمْ يُوجَرْ عَلَيْهِ وَمَا خَلَّفَهُ كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ»^{۱۰} ای

^۹. شیخ طوسی، امالی، ص ۱۸۲.

^{۱۰}. علامه مجلسی، مرآت العقول، ج ۱۹، ص ۹۰.

داود! مال حرام ترقی و رشد ندارد و اگر رشد کند، برکت در آن نخواهد بود و آنچه را انفاق کند، پاداش نخواهد داشت و آنچه را که باقی گذارد، توشه جهنم او خواهد بود.»

۳. ویرانی و نابودی

از آثار کسب حرام، این است که اگر جمع و انباشته هم بشود، سرانجام به ویرانی و نابودی منجر خواهد شد؛ یعنی مال حرام ماندگار نخواهد بود. امام صادق فرمود: «مَنْ كَسَبَ مَالًا مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ سَلَطَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْبِنَاءَ وَالْمَاءَ وَالطَّيْنَ؛»^{۱۱} کسی که مالی را از غیر راه حلال به دست آورد، خداوند ساختمان، آب و خاک را بر آن مسلط خواهد کرد.»

کسب حرام، در حقیقت، مقابله با قدرت و روزی‌رسانی خداوند است. از این رو، ممکن است خداوند مهلت بدهد تا این اموال جمع و انباشته شود، اما سرانجام آن را از بین می‌برد و نابود می‌سازد؛ همان‌گونه که قرآن در مورد

۱۱. شیخ کلینی، الکافی، ج ۶، ص ۵۳۱.

مصدق بارز کسب حرام، یعنی ربا می فرماید: «يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزْبِي الصَّدَقَاتِ»^{۱۲} خداوند ربا را نابود می کند و صدقات را افزایش می بخشد.»

ب. پیامدهای معنوی

زیان بارتر از آثار مادی کسب و لقمه حرام، آسیب های معنوی آن است که در ذیل به ذکر برخی از آنها می پردازیم.

۱. قبول نشدن عبادت

یکی از آثار لقمه حرام، عدم قبولی عبادت است. نماز با تمام اهمیت و ارزشی که دارد، از کسی که لقمه حرام می خورد، پذیرفته نمی شود. پیامبر در بیانی فرمود: «مَنْ أَكَلَ لُقْمَةً حَرَامٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَلَمْ تُسْتَجَبْ لَهُ دَعْوَةٌ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا وَكُلُّ لَحْمٍ يُنْبِئُهُ الْحَرَامُ فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ وَإِنَّ اللَّقْمَةَ الْوَاحِدَةَ تُثَبِّتُ اللَّحْمَ»^{۱۳} هرکس لقمه حرام بخورد، تا چهل شب نماز او

^{۱۲}. بقره، آیه ۲۷۶.

^{۱۳}. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۶۳، ص ۳۱۴.

پذیرفته نمی‌شود و تا چهل روز دعایش مستجاب نمی‌گردد و هر گوشتی که از حرام بروید، به آتش سزاوارتر است. همانا یک لقمه هم موجب رویش گوشت [بر بدن انسان] می‌شود.»

از روایات اسلامی استفاده می‌شود که هیچ عبادتی با خوردن حرام از انسان پذیرفته نمی‌شود. پیامبر فرمود:

«إِنَّ لِلَّهِ مَلَكًا يُنَادِي عَلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ كُلَّ لَيْلَةٍ مَنْ أَكَلَ حَرَامًا لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا؛^{۱۴} خدا را فرشته‌ای است که هر شب بر بیت المقدس بانگ می‌زند هر کس حرام بخورد، خداوند هیچ عبادت مستحب و واجبی را از او نمی‌پذیرد.»

طبق برخی روایات، هیچ عملی با مال حرام پذیرفته نمی‌شود. امام باقر فرمود: «إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا أَصَابَ مَالًا مِنْ حَرَامٍ لَمْ يَقْبَلِ مِنْهُ حَجٌّ، وَلَا عُمْرَةٌ، وَلَا صَلَاةٌ رَحِيمٍ، حَتَّىٰ إِنَّهُ يَفْسُدُ فِيهِ الْفَرْجُ؛^{۱۵} چون کسی مال حرامی به

۱۴. ابن‌فهد حلی، عده الداعی، ص ۱۵۳.

۱۵. شیخ طوسی، الأمالی، ص ۶۸۰.

دست آورد، نه حجّ او قبول می شود، نه عمره او، نه صله رحم او؛ حتی مال حرام، نکاح را تباه می کند.»

به طور کلی، عبادت کسی که از حرام پرهیز نمی کند، مانند ساختمانی است که پایه و اساس آن، سست و بی بنیان است. پیامبر فرموده: «الْعِبَادَةُ مَعَ أَكْلِ الْحَرَامِ كَالْبِنَاءِ عَلَى الرَّمْلِ وَقِيلَ عَلَى الْمَاءِ»^{۱۶} عبادتی که همراه با لقمه حرام باشد، مثل ساختمانی است که بر ریگ باشد و گفته شده است که بر آب باشد.»

داستانی عجیب از محدّث قمی

لقمه حرام، نه تنها موجب عدم قبولی عبادت می شود، بلکه توفیق بسیاری از عبادت‌ها را نیز از انسان سلب می کند. نگارنده، این مطلب را خود از مرحوم حاج شیخ علی آقای محدّث زاده قمی، فرزند مرحوم حاج شیخ عباس قمی رحمته الله، شنیدم که گفت: پدرم حاج شیخ عباس قمی رحمته الله فرمود:

^{۱۶}. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۲۵۸.

یک تابستان به همدان سفر کردم. در این شهر، مهمان یک مرد مؤمن و متدین بودم که باغی داشت. در وسط باغ، جوی آبی بود و در کنار آن، تختی قرار داده بودند و من شب‌ها روی آن می‌خوابیدم. یک روز صاحب باغ به من گفت: یکی از آشنایان، جمعی را برای صرف شام دعوت کرده است و از شما هم توقع دارد که در این ضیافت شرکت نمایید؛ من هم پذیرفتم. پس از صرف شام، به همان باغ بازگشته، طبق معمول شب‌های گذشته روی همان تخت، کنار جوی آب خوابیدم. زمانی از خواب بیدار شدم که بیش از چند دقیقه به طلوع آفتاب باقی نمانده بود. با عجله در همان جوی آب وضو گرفتم و نماز صبح را خواندم و تردید کردم که آیا نمازم قضا شده، یا قضا نشده است! این وضعیت، در حالی صورت گرفت که من، از قبل از دوران بلوغ همیشه یک ساعت و نیم قبل از اذان صبح برای تهجد و نافله شب بیدار می‌شدم! مهم‌تر از آن، این بود که نه تنها آن شب از نافله شب محروم شدم، بلکه تا چهل شب هرچه تلاش کردم، توفیق خواندن نافله و نماز شب برایم حاصل نشد. پس از

گذشت چهل شب، مجدداً حالت قبل را پیدا کردم و موفق به تهجد و نافله شب شدم.

۲. عدم استجاب دعا

در روایات اسلامی لقمه حرام، یکی از موانع استجاب دعا ذکر شده است. بنابراین، هرکس می‌خواهد دعایش به اجابت برسد، باید از حرام‌خواری پرهیز نماید. رسول خدا فرمود: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُسْتَجَابَ دُعَاؤُهُ فَلْيُطِيبْ مَطْعَمَهُ وَمَكْسَبَهُ؛^{۱۷} هرکس دوست دارد دعایش مستجاب گردد، باید خوراک و درآمدش را پاکیزه (حلال) کند.»

در حدیث قدسی آمده است که خداوند می‌فرماید: «فَمِنْكَ الدُّعَاءُ وَعَلَيَّ الْإِجَابَةُ فَلَا تُحْجَبُ عَنِّي دَعْوَةٌ إِلَّا دَعْوَةُ آكِلِ الْحَرَامِ؛^{۱۸} دعا از شما، اجابت از من. پس، هیچ دعایی از من در پرده قرار نمی‌گیرد؛ مگر دعای کسی که حرام‌خوار باشد.»

^{۱۷}. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۹۰، ص ۳۷۲.

^{۱۸}. همان، ص ۳۷۳.

شخصی به رسول خدا عرض کرد: دوست دارم دعایم مستجاب گردد. حضرت در پاسخ فرمود: «طَهَّرْ مَا كَلَّكَ وَلَا تَدْخُلْ بَطْنَكَ الْحَرَامَ»^{۱۹} خوراک خود را پاکیزه نما و حرام در شکم خویش داخل مکن.»

امروزه نیز بسیاری از مردم از عدم استجابت دعای خود شکوه دارند و می‌پرسند چرا دعایشان مستجاب نمی‌شود؟ باید دانست، بر اساس روایاتی که برخی از آنها ذکر شد، از مهم‌ترین عوامل عدم استجابت دعا، لقمه حرام است.

۴. قساوت قلب

بدترین بلا برای انسان، سنگ‌دلی و قساوت قلب است. با قساوت قلب، آدمی به هر گناهی مبتلا می‌شود. امام باقر فرمود: «إِنَّ لِلَّهِ عُقُوبَاتٍ فِي الْقُلُوبِ وَالْأَبْدَانِ ضَنْكَ فِي الْمَعِيشَةِ وَوَهْنٌ فِي الْعِبَادَةِ وَمَا ضَرَبَ عَبْدٌ بِعُقُوبَةٍ أَعْظَمَ مِنْ قَسْوَةِ الْقَلْبِ»^{۲۰} خداوند عقوبت‌های مختلفی

۱۹. شیخ حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۱۴۵.

۲۰. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۱۷۶.

برای دل‌ها و جسم‌های افراد دارد؛ [مانند] تنگی در زندگی و سستی در عبادت؛ ولی بنده خدا با هیچ عقوبتی زده نمی‌شود که بزرگ‌تر از سنگ‌دلی باشد.»

گناه، دشمنی و حرام‌خواری، از جمله اوصاف برجسته یهود است که در آیاتی از قرآن کریم به آن تصریح شده است؛ از جمله می‌فرماید: «وَتَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»^{۲۱} و بسیاری از آنان را می‌بینی که در گناه و دشمنی و خوردن مال حرام شتاب می‌کنند؛ چه زشت است کاری که انجام می‌دادند.»

البته قساوتی که بر اثر حرام‌خواری حاصل می‌شود، به قوم یهود اختصاص ندارد؛ بلکه هرکس به حرام‌خواری روی آورد، گرفتار سنگ‌دلی خواهد شد. روز عاشورا امام حسین سپاه کوفه را مورد خطاب قرار داد و آنها را موعظه کرد؛ ولی آن گروه سنگ‌دل حاضر نشدند به سخن خیرخواهانه حضرت گوش فرادهند؛ زیرا وجودشان از

^{۲۱}. مائده، آیه ۶۲.

لقمه حرام پُر شده بود؛ چنان که امام فرمود: «مُلِئْتُ
بُطُونِكُمْ مِنَ الْحَرَامِ وَطَبَعَ عَلَى قُلُوبِكُمْ»^{۲۲} شکم‌های
شما از لقمه حرام پُر شد و بر قلب‌های شما مُهر زده
شد.»

۵. دوری از رحمت خداوند

انسان تا زمانی در طریق سعادت است که مشمول عنایت
و رحمت خداوند باشد؛ اما لقمه حرام سبب می‌شود
آدمی از رحمت و لطف الهی دور گردد و مورد لعن
فرشتگان قرار گیرد. پیامبر فرمود:

«إِذَا وَقَعَتِ اللَّقْمَةُ مِنْ حَرَامٍ فِي جَوْفِ الْعَبْدِ لَعَنَهُ كُلُّ
مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا دَامَتْ تِلْكَ اللَّقْمَةُ
فِي جَوْفِهِ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَمَنْ أَكَلَ اللَّقْمَةَ مِنَ الْحَرَامِ
فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَإِنْ
مَاتَ فَالنَّارُ أَوْلَىٰ بِهِ»^{۲۳} چون لقمه حرام وارد شکم بنده‌ای
شود، فرشته‌های آسمان و زمین او را لعنت می‌کنند و تا

۲۲. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۸.

۲۳. فتال نیشابوری، روضة الواعظین، ج ۲، ص ۴۵۷.

زمانی که این لقمه در شکم اوست، خداوند به او نظر [رحمت] نمی‌کند و هرکس لقمه حرامی بخورد، پس خود را به خشم خداوند فروخته است. در این صورت، اگر توبه کند، خدا توبه‌اش را می‌پذیرد؛ اما اگر بر همین حال بمیرد، به آتش سزاوارتر است.»

از جمله لقمه‌های حرام، رشوه‌خواری است که پیامبر اکرم درباره آن فرموده: «لَعَنَ اللَّهُ الرَّاشِيَّ وَالْمُرْتَشِيَّ وَالْمَاشِيَّ بَيْنَهُمَا»^{۲۴} لعنت خدا بر رشوه‌دهنده و رشوه‌گیرنده و واسطه بین آن دو باد.» رشوه، موجب تضییع حقوق دیگران و از مصادیق بارز حق الناس و لقمه حرام است و جامعه‌ای که به رشوه، ربا و اختلاس آلوده شود، دچار انحطاط و سقوط خواهد شد.

همچنین، در مورد رباخواری که مصداق دیگری از حرام‌خواری است، در روایت می‌خوانیم: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَعَنَ آكِلَ الرَّبَا وَمُؤَكِّلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيَهُ»^{۲۵}

۲۴. ابوالقاسم پاینده، نهج الفصاحه، ص ۶۲۷.

۲۵. شیخ صدوق، کتاب من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۸.

خدای بلندمرتبه، رباخوار و ربادهنده و سندنویس آن و دو تا شاهدش را لعنت کرده است.»

۶. توشه جهنم

بر اساس روایات اسلامی، کسب و لقمه حرام، توشه جهنم برای شخص حرام‌خوار است. پیامبر فرمود: «مَنْ اِكْتَسَبَ مَالًا مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ كَانَ زَاذَةً اِلَى النَّارِ؛^{۲۶} هرکس مالی را از غیر طریق حلال به دست آورد، همان مال، توشه جهنم او خواهد بود.»

آن حضرت در بیان دیگر فرمود که خداوند بلندمرتبه می‌فرماید: «مَنْ لَمْ يُبَالِ مِنْ اَيِّ بَابٍ اِكْتَسَبَ الدِّيْنَارَ وَالدَّرْهَمَ لَمْ اُبَالِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ اَيِّ اَبْوَابِ النَّارِ اَدْخَلْتُهُ؛^{۲۷} کسی که اهمیت ندهد از چه راهی پول به دست می‌آورد، من نیز روز قیامت اهمیت نمی‌دهم که او را از چه راهی به آتش داخل کنم.»

^{۲۶}. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۱۰۰، ص ۱۱.

^{۲۷}. شیخ صدوق، اختصاص، ص ۲۴۹.

۷. محرومیت از شفاعت

کسی که گرفتار حرام خواری باشد، از شفاعت پیامبر و اهل بیت علیهم السلام محروم خواهد شد؛ یعنی شفیعان روز قیامت، از حرام خوار شفاعت نمی‌کنند. امیر مؤمنان در سفارش به امام حسن مجتبی می‌فرماید: «وَلَا يَرِدُ عَلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ مَنْ أَكَلَ مَالًا حَرَامًا لَا وَاللَّهِ لَا وَاللَّهِ وَلَا يَشْرَبُ مِنْ حَوْضِهِ وَلَا تَنَالُهُ شَفَاعَتُهُ ...»^{۲۸}؛ سوگند به خدا، سوگند به خدا، سوگند به خدا! کسی که مال حرام بخورد، بر رسول خدا وارد نخواهد شد و از حوض کوثر نصیبی نخواهد داشت و شفاعت آن حضرت شامل حالش نمی‌شود.»

۸. محرومیت از بهشت

بهشت، جایگاه افراد پرهیزکار است. از آنجا که حرام خواری از مصادیق بارز بی‌تقوایی است، شخص حرام خوار از ورود به بهشت محروم می‌شود؛ زیرا بهشت، تنها مآمن پرهیزکاران و پاکان است و شخص حرام خوار،

^{۲۸}. نعمان مغربی، دعائم الاسلام، ج ۲، ص ۳۵۱.

جایی در بهشت ندارد.

جابر از رسول خدا روایت کرده است که آن حضرت فرمود: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ نَبَتَ لَحْمَهُ مِنَ السُّحْتِ النَّارِ أُولَىٰ بِهِ»^{۲۹} کسی که گوشتش از حرام روییده باشد،

به بهشت راه پیدا نخواهد کرد و به آتش سزاوارتر است.» آن حضرت در بیان دیگر فرمود: «إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ الْجَنَّةَ أَنْ يَدْخُلَهَا جَسَدٌ غُذِيَ بِحَرَامٍ»^{۳۰} خداوند ورود به بهشت را برای کسی که از حرام تغذیه می‌کند، حرام کرده است.»

مصادیق کسب و لقمه حرام

کسب و لقمه حرام، مصادیق فراوان و گسترده‌ای دارد؛ مانند: سرقت، رشوه، ربا، اختلاس، کم‌فروشی، تقلب و غش در معامله، فروش اجناس قاچاق، خرید و فروش مواد مخدر، کم‌کاری در محیط کار، خوردن مال یتیم، معاملات حرام و گران‌فروشی. امروزه نیز کسب‌های حرام جدیدی ظهور کرده است؛ مثل شرکت‌های بازاریابی

۲۹. ابن‌ابی‌فراس، مجموعه وزام، ج ۱، ص ۶۱.

۳۰. همان.

هرمی و امثال آنها. برای مصون ماندن از این امور و گرفتارنشدن به حرام خواری، باید با احکام شرعی آشنایی پیدا کنیم تا بتوانیم حق و باطل را تشخیص دهیم و از انحراف مصونیت یابیم.

اصبغ بن نباته می گوید: شنیدم که امیر مؤمنان، علی بر فراز منبر می فرمود: «يَا مَعْشَرَ التُّجَّارِ الْفُقَهَاءِ ثُمَّ الْمُتَجَرِّ الْفُقَهَاءِ ثُمَّ الْمُتَجَرِّ الْفُقَهَاءِ ثُمَّ الْمُتَجَرِّ وَاللَّهِ لِلرَّبِّ بَا فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ أَخْفَى مِنْ دَيْبِ التَّمْلِ عَلَى الصَّافَا؛^{۳۱} ای گروه تاجر و کاسب! اول فقه، سپس کسب و کار؛ اول فقه، سپس کسب و کار؛ اول فقه، سپس کسب و کار. به خدا سوگند! ربا در این امت، پوشیده تر از حرکت مورچه بر روی تخته سنگ است.»

شیوه مواجهه امام صادق با بی انصافی در معامله روزی امام صادق غلام خود به نام «مصادف» را خواست و هزار دینار در اختیار وی گذاشت و فرمود: هزینه زندگی من زیاد شده است؛ با این هزار دینار کالایی

۳۱. شیخ کلینی، الکافی، ج ۵، ص ۱۰۵.

را خریداری کن و همراه با کاروان تجاری به مصر برو و با فروش آن، سودی به دست آور.

غلام نیز پس از خرید کالای مورد نظر، همراه کاروان تجاری عازم سفر مصر شد. این کاروان در نزدیکی مصر با قافله‌ای که از مصر می‌آمد، برخورد کرد و از کاروانیان در مورد وضعیت کالای خود در مصر پرسیدند. معلوم شد این کالا در مصر کمیاب شده و مشتری فراوانی دارد. افراد کاروان با هم عهد کردند و سوگند خوردند که اجناس خود را به کمتر از دو برابر نروشند.

مصادف هنگام بازگشت به مدینه، دو کیسه که هر کدام هزار دینار در آن بود، در اختیار امام گذاشت و گفت: یکی از اینها سرمایه و دیگری سود است. امام صادق فرمود: چرا سودش این قدر زیاد است؟

مصادف جریان را برای امام توضیح داد که چگونه از وضعیت بازار مصر اطلاع حاصل کردیم و سوگند خوردیم که جنس خود را کمتر از دو برابر نروشیم. امام صادق فرمود: «سبحان الله! شما سوگند خوردید که جنس خود را به مسلمانان کمتر از دو برابر نروشید؟»

آنگاه یک کیسه را که اصل سرمایه بود، برداشت و کیسه دیگر را که سود بود، برگرداند و فرمود: «مرا به آن نیازی نیست.» سپس فرمود: «ای مصادف! پیکار با شمشیر، آسان‌تر است از کسب پاکیزه و به دست آوردن لقمه حلال.»^{۳۲}

دهد رزق حلال، آسایش دل

شود بر طاعت دلدار مایل

حرام از دل برد مهر و وفا را

کند ناپاک قلبِ باصفا را

^{۳۲}. همان، ص ۱۶۱.